

کتابخانه‌ای به وسعت یک عمر

گذری در کتابخانه وقفی به یادگارمانده از مرحوم استاد دکتر حسین محمدزاده صدیق

الناز عباسیان

نویسنده روزنامه نگار

مرحوم استاد صدیق طبق وصیت نامه‌اش، کتابخانه خود را وقف مردم ایران کرده است. تادر قالب یک کتابخانه تخصصی مورد استفاده متخصصان، زبان شناسان و آذربایجان پژوهان قرار گیرد.

کتابخانه به یادگارمانده از مرحوم استاد صدیق بیش از ۱۴ هزار عنوان کتاب دارد که به صورت تقریبی نیمی به زبان فارسی و نیمی به زبان‌های عربی، انگلیسی، روسی، ازبکی، ترکمنی، ترکی استانبولی و ترکی آذربایجانی است.

کتاب‌های این کتابخانه اکثر در زمینه زبان شناسی، ادبیات، تاریخ، اسلام، تئوری موسیقی، تعلیم و تربیت و ارتباطات است.

به گفته ائلداز محمدزاده صدیق، فرزند مرحوم حسین محمدزاده صدیق که خود دارای مدرک تحصیلی دکترای علم اطلاعات و دانش شناسی، گرایش مدیریت دانش است، بنیان تشکیل این کتابخانه به سال ۱۳۳۴ برمی‌گردد. یعنی زمانی که پدرش ۱۰ سال داشت و با شور و شوقی تمام، کتاب‌های خود را به صورت مجموعه‌ای مهیور به کتابخانه شخصی ثبت کرده و در جای مشخصی قرار می‌داد. بعضی از این کتاب‌ها هنوز هم در کتابخانه ایشان وجود دارد. او نظم و ترتیب را یکی از بزرگ‌ترین خصایص پدرش عنوان کرده و می‌گوید: علاقه مندی به کتاب و کتابخانه در پدرم به سال‌های کودکی‌اش برمی‌گردد.

این کتابخانه براساس تقسیم‌بندی که مرحوم حسین محمدزاده صدیق انجام داده است، از بخش‌های زیر تشکیل شده است:

۱. فرهنگ لغات
۲. معارف اسلامی
۳. معارف شیعه
۴. ادیان الهی (یهودیت، مسیحیت، زرتشتی)
۵. اهل حق (پارستان)
۶. آذربایجان شناسی
۷. ادبیات کلاسیک منظوم و منثور
۸. ادبیات نمایشی
۹. ادبیات داستانی
۱۰. شعر نو
۱۱. دیوان اشعار
۱۲. سفرنامه، تاریخ ادبیات و تذکره
۱۳. موسیقی
۱۴. فلسفه
۱۵. عرفان
۱۶. امام خمینی
۱۷. شرح و نقد
۱۸. کتابشناسی نسخ خطی
۱۹. زبان شناسی و دستور زبان
۲۰. تاریخ (قدیم و جدید)
۲۱. تاریخ شفاهی و خاطرات
۲۲. سیاست
۲۳. مقالات
۲۴. مطبوعات
۲۵. روزنامه‌ها و هفته‌نامه‌ها
۲۶. نشریات و مجلات
۲۷. کتاب‌های کتابخانه زرتشتی: این بخش، کتاب‌هایی است که استاد در سنین نوجوانی مهیور به شماره ثبت و نام زرتشتی (تخلص ایشان در دوره نوجوانی) کرده و اکنون در حدود ۵۰-۴۰ سال از آن زمان می‌گذرد.
۲۸. کتاب‌های تالیفی مرحوم حسین محمدزاده صدیق

یک کتابخانه تخصصی آذربایجان پژوهی

این کتابخانه تخصصی می‌تواند محل مراجعه متخصصان و علاقه‌مندان به مسائل زبان شناسی به ویژه علاقه‌مندان به آذربایجان شناسی یا رشته زبان و ادبیات ترکی باشد. این کتابخانه کامل و نفیس که در طول پنج دهه گردآوری شده و به خوبی مجموعه‌سازی شده است، می‌تواند محل استناد، تحقیق، مطالعه و پژوهش‌های تخصصی در این حوزه قرار گیرد. ائلداز محمدزاده صدیق در این باره معتقد است: «پدر مرحومم با عشق و علاقه‌ای که به کتاب و از طرفی فرهنگ و ادبیات مردم ایران و خطه آذربایجان ایران داشت، مجموعه‌سازی نفیسی را در این کتابخانه در راستای فرهنگ و ادبیات مردم آذربایجان ایران انجام داده است.» گفت و گوی کوتاهی را با وی در این باره انجام دادیم:

طبق وصیت پدر مرحومتان، کتابخانه تخصصی ایشان وقف عام شده است؟

بله، این موضوع به قدری برای پدرم مهم بود که ایشان در وصیت نامه کوتاهی که از خود به جای گذاشته، به این موضوع تاکید کرده است. پدرم در وصیت نامه‌اش در این باره این گونه نوشته است: «کتابخانه‌ام را دست نخورده و عیناً به کتابخانه ملی تبریز انتقال دهم و اگر به هر دلیلی این کار انجام نگیرد، به عنوان کتابخانه‌ای مستقل در یکی از نقاط کشورم، ایران مستقر سازند و در معرض استفاده محققان قرار دهند.»

شما در این باره چه اقدامی کردید؟

اولین اقدام، تماس با مسئولان کتابخانه ملی تبریز بود. ایشان تمایلی به دریافت کتابخانه به صورت یکجا و این که بخشی در کتابخانه ملی تبریز را به نام ایشان و کتاب‌های ایشان اختصاص دهند، نداشتند و حتی طبق تماس خصوصی به من گفتند که این گونه کتابخانه پدر شما از بین خواهد رفت و بهتر است که این کار را نکنید! در ادامه، همان سال با مسئولان وقت اداره ارشاد شهر تبریز، سازمان تبلیغات اسلامی استان آذربایجان شرقی، شورای اسلامی شهر تبریز و شهردار تبریز در این باره مکاتبه کردم تا کتابخانه‌ای به نام ایشان ایجاد کنند و کتاب‌ها به آنجا انتقال یابد که هنوز منتظر جواب هستم. همچنین در تهران اداره امور کتابخانه‌های سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران ضمن بازدید از کتابخانه، گزارش مفصلی تهیه کرده و در اختیار رئیس سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران قرار داد. معتقدم که بهتر است، این کتابخانه به زادگاه پدرم یعنی شهر تبریز انتقال یابد. ضمناً این کتابخانه در قالب یک مجموعه تخصصی و نه کتابخانه عمومی باشد. از همین روی، هنوز در این باره نتیجه‌ای حاصل نشده است.

آیا در این مجموعه نسخ خطی و قدیمی نیز وجود دارد؟

کتابخانه پدر من یک کتابخانه معمولی نیست بلکه مجموعه‌ای است که بخشی از آن جنبه موزه‌ای دارد. برای نمونه در این مجموعه نشان (مدال) دوستی که ایشان از رئیس جمهور ازبکستان دریافت کرده یا مجموعه لباس‌های محلی که از کشورهای مختلف، از جمله ازبکستان دریافت کرده، قرار دارد. بنابراین، این کتابخانه باید دارای آثار نفیس و موزه‌ای نیز باشد.

به نظر شما ایجاد کتابخانه تخصصی استاد دکتر حسین محمدزاده صدیق در شهر تبریز چه نتایجی به همراه خواهد داشت؟

این مجموعه تخصصی می‌تواند محل مراجعه محققان، پژوهشگران و زبان شناسان علاقه‌مند به ادبیات ترکی، فارسی و عربی در سراسر جهان باشد. این مجموعه می‌تواند به یک مرکز بین‌المللی کم‌نظیر در دنیا تبدیل شود تا دانشجویان تحصیلات تکمیلی در رشته‌هایی نظیر ادبیات تطبیقی فارسی، ترکی و عربی می‌توانند به آن مراجعه و تحقیقات خود را کامل کنند.

استاد صدیق را

بیشتر بشناسیم

استاد دکتر حسین محمدزاده صدیق، زبان شناس، مترجم و ادیب معاصر کشورمان است که در سال ۱۴۰۱ و در ۷۷ سالگی از دنیا رفت. پیکر ایشان، پس از انتقال به تبریز و برگزاری مراسمی از سوی اداره ارشاد اسلامی آذربایجان شرقی، در قطعه نام‌آوران این شهر به خاک سپرده شد. کتابخانه‌ای مشتمل بر ۱۴ هزار جلد کتاب تخصصی از ایشان به یادگار مانده که طبق وصیت نامه این کتابخانه را وقف مردم ایران کرده است. ایشان به خانواده‌اش وصیت کرده که این کتاب‌ها را در اختیار نهاد‌های متولی قرار دهند تا در قالب یک مرکز تخصصی، مزین به نام ایشان در اختیار صاحب نظران و پژوهشگران قرار گیرد.

استاد دکتر حسین محمدزاده صدیق (۱۳۲۴-۱۴۰۱) متولد سال ۱۳۲۴ شهر تبریز، دارای لیسانس ادبیات فارسی، فوق لیسانس فیلولوژی ترکی، دکترای ادبیات خاور زمین از دانشگاه استانبول، پژوهشگر ادبی، زبان شناس، شاعر و روزنامه نگار، صاحب صدها عنوان کتاب (اعم از تالیف، تصحیح، ترجمه و سروده) و صدها مقاله ادبی، استاد زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه‌های تهران و زنجان، عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، مدرس دانشگاه سوره، استاد زبان و ادبیات ترکی در کلاس‌های فوق برنامه دانشگاه‌های تهران، اصفهان، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، همدان و زنجان، بازنشسته آموزش و پرورش در سال ۱۳۷۳، مترجم رسمی قوه قضائیه، برنده جایزه «نکوداشت استاد» (اساتید محبوب کشور از نگاه دانشجویان) در سال ۱۳۹۰، برگزیده جشنواره رشد در سال ۱۳۹۲، دارای نشان عالی خدمت از کانون دادگستری آذربایجان شرقی و دارنده مدال دوستی از دولت جمهوری ازبکستان.

از مهم‌ترین کتاب‌های او می‌توان به ترجمه و تصحیح فرهنگنامه دیوان لغات الترک، اثر شیخ محمود کاشغری، مقدمه و تصحیح فرهنگنامه خلاصه عباسی اثر حکیم محمد خویی، شرح اشعار فارسی و ترکی صائب تبریزی، تدوین و مقدمه بر فارامجموعه از تقریرات شیخ صفی الدین اردبیلی، اشعار ترکی مولوی، ترجمه منظوم دیوان شمس تبریزی به ترکی آذربایجانی، رد فریضیه زبان آذری و کسروی، یادمان‌های ترکی باستان، تصحیح و انتشار آثار امیرعلیشیرنوی در ایران، ترجمه، تصحیح و بازنویسی سنگلاخ، اثر میرمهدی استرآبادی، تصحیح و مقدمه بر دیوان‌های شاعران برجسته آذربایجان (ملا محمد فضولی، عمادالدین نسیمی، سیدعظیم شیروانی، ابوالقاسم نباتی، ملا محمد هیدجی، میرزا علی مجتهدی، بابیرک قوشچوواوغلو، معجز شبستری، مسیحی تبریزی، عبدا... حبیبی، عاجز سربابی، ملا محمد علی هیدجی، ملاپناه واقف، رضا صراف و ...) کشف، بازنویسی و ترجمه نسخه خطی دده قورقود در ایران، ترجمه ترکی دیوان امام علی (ع) و ترجمه ترکی کلام... مجید، مجموعه اشعار، متون دانشگاهی، ادبیات کودکان، مجموعه نقدها و صدها اثر دیگر اشاره کرد. بیماری ناگهانی این چهره فاخر ادبیات کشورمان که از خرداد سال ۱۴۰۱ شروع شد، سه ماه به طول کشید تا نهایتاً ایشان در دوم شهریور همان سال و در سن ۷۷ سالگی، دار فانی را وداع گفت.

